

בית-הכנסת נוז'יק

בית-כנסת זה הוא בית-כנסת פרטי, שהוקם בשנת 1899 על-ידי משפחת נוז'יק, משפחה חשוכת ילדים, שבתמורה לבנייתו ביקשו שיאמרו עליהם קדיש.

בית-הכנסת נוז'יק היה בית-הכנסת הייצוגי של ורשה, והוא אחד מחמשת בתי-הכנסת הגדולים בורשה של המאה ה-20. מיקומו ברחוב טברדה באחת החצרות. הכניסה הראשית אליו היא דרך חצר פנימית ולא דרך הרחוב הראשי, כדי לא לעורר את זעמם של הפולנים.

בית-הכנסת התקיים 65 שנה. ייחודו, בהיותו אבן פינה בתולדות הנגינה היהודית הדתית וזימרת בית-הכנסת. הוא המה מתפלים חובבי נגינה שנהרו אליו ממרחקים.

בתקופת השואה, בית-הכנסת נכלל תחילה בתחומי גטו ורשה (באזור "הגטו הקטן"), אבל אחרי שצומצם שטח הגטו, נותר בית הכנסת בחוץ. עד לסתיו 1941 הותר ליהודים להתפלל בבית-הכנסת, אך לאחר מכן חולל המבנה והוחרם, הגרמנים השתמשו בו בתור אורוות סוסים ומחסן. פיצוץ בית הכנסת, ב-16 במאי 1943, בטקס רב רושם, סימל את סיומו של מרד גטו ורשה. בית-הכנסת שוקם בכספים יהודיים בעידוד ממשלת פולין, נחנך מחדש ב-1983, ומשמש היום כבית-הכנסת המרכזי בעיר. היום כמעט שאין בו מתפללים.

מקומו של בית הכנסת בקהילה:

בית הכנסת לא היה מוקדש רק למרום.

בית הכנסת שימש רקע לחיי האיש

שם הובא הילד בבריתו של אברהם,

שם ברך כשהתבגר,

שם חגג את האירוסין,

שם הודח והוחרם כשסרח,

שם נהנה מחזנות, ממגידות

ומאומנות עממית של ציור ומעשה מקשה ורקמה.

שם היה האורח מוזמן לסעודה,

שם היו אוספים כספים לצורכי ציבור

והיו מספידים את המת.

ההמון היה מאמין שגם אחרי מותו של אדם

נשמתו מתעטפת בטלית

ומתפללת שם בלילות.

מתוך "מגילת יהודי פולין", י.מ. גוימן

תפקיד בית-הכנסת בפולין

בפולין נבנו מאות בתי-כנסת. בית-הכנסת עמד במרכז חייו הציבוריים והפרטיים של הפרט. בבית-הכנסת ערכו טקסי ברית מילה, טקסי בר-מצווה וחגגו טקסי אירוסין ונישואין. לבית-הכנסת הגיעו חסרי הבית, בו אספו כספים לנזקקים ולצורכי הציבור ובו היו מספידים את המת.

בתוך כותלי בית-הכנסת התכנס "ועד ארבע ארצות", המוסד המדיני העצמאי העליון של יהדות פולין. בכל עיר ועיירה במדינה שימש בית-הכנסת כמקום שבו הוכרזו החלטותיו החשובות, כגון פסקי דין והכרזות על חרם. במבוא לאולם התפילה, שנקרא "פלוש" נערכו ישיבות של בית הדין היהודי, ושם נקבע ה"קונא" – עמוד הקלון אליו היו מרתקים את העבריין למשך שעות וכל הקהל היה רואה את חרפתו.

בבתי-הכנסת הושקעו מאמצים רבים כדי לפארם ולעטרם. לכן בתי-הכנסת היו הבניינים היפים ביותר ברובע היהודי. היו מצויים בהם כלי-כסף, כתרים, ידיים וכלים לתורה, מנורות יקרות, גביעי כסף ואריגים מפוארים. התקרה הייתה מצוירת בציורים מרהיבים. ארון הקודש והבימה היו מחוטבים להפליא.

